

Değerlendirme / Publication Review

OCAĞIMIZ SÖNMESİN*

Ayşe Ceylan GÜNEŞ**

Balkan göçleri hakkında mevcut çok sayıda ve çok farklı türlerde eser-in olduğu bilinmektedir. Göç konulu romanlar içinde henüz tanıtılmadığı tespit edildiğinden bu kitabın tanıtımı yapılmak istenmektedir. Tanıtım sı-rasında betimleyici tanıtım tekniği kullanılacaktır.

Refik Özdek'in kaleme aldığı kitabın birinci basımı 1989 yılında ya-pılmıştır. Temin edilen kitabın kaçınıcı basım olduğuna dair bilgi kitabın içinde bulunmamaktadır. Kitabın kapağında sağ üst köşede, arkası dönük bir kadın ve adamla ortalarında bir çocuğun silueti vardır. Mavi ve siyah tonlarında bir kapak rengi seçilmiştir. Kitabın arka kapağında yazar bilgisi bulunmamakta, kısa bir tanıtım yazısı bulunmaktadır. Arka kapak yazısı şöyledir: "Bu kitap Balkan'dan Anadolu'ya özellikle 93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı) esnasında ve sonrasında Bulgar, Sırp, Karadağlı, Yu-nan çeteleriyle Rusların vahşetinden kaçıp göç eden yüz binlerce insanı-mızın dramıdır. "Ocağın Sönmemesi" için bayrağın çekildiği yere doğru, öle-yite yürüyüşün hazin hikâyesidir." Kitap roman türünde yazılmıştır ve yirmi bir bölümden oluşmaktadır. Her bölümün başında bölüm içinde bi-rinin ağzından çıkmış özlü bir söz veya içeride geçen bir cümleden alın-tı konulmuştur. Bunlardan birkaçı ile ilgili örnekler şunlardır: "Ayrılanı ayı, bölüneni börü yer (2. Bölüm)., Seçiniz: Ardınız ateş, önünüz derya (6. Bölüm)., Arpa, kepek aş imiş. Altın, gümüş taş imiş (8. Bölüm)., Bir göz

Geliş Tarihi/ Date Applied: 05.06.2020

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 4.09.2020

Makalenin Künyesi: Güneş, A. C. (2020). "Ocağımız Sönmesin". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 373-376.

DOI: 10.24155/tdk.2020.153

* Refik Özdek (2005). *Ocağımız Sönmesin*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.

** MEB, Öğretmen, ack_37@hotmail.com.

ORCID ID: 0000-0003-3607-6958

ağlarken öbür göz gülmez (13. Bölüm)., Ekmeğini yalnız yiyen yükünü dişi ile kaldırır (16. Bölüm).” Bu kısa sözler içeride geçecek olaylarla ilgili fikir veren ipuçları gibi seçilmiştir.

Kitap, bir göç romanıdır. Balkan coğrafyasında göç konusu bir dönem sıklıkla gerçekleştiğinden romana da konu olması muhtemeldir. Yazar Refik Özdek, Romanya Köstencelidir. Romanın bahsettiği göç eden insanlar da bugünün Romanya’sı o zamanın Osmanlı toprağı olan Tulçalılardır. Yazar kendi topraklarının göç hikâyesini okuyucuyla buluşturur. Roman kahramanları 93 Harbi’nden yirmi yıl önce Kırım

’dan göçen, 93 Harbi nedeniyle tekrar göç etmek zorunda kalan Kırım Türkleridir. Kendilerini göçe zorlayan ise Rus ve komitacı Bulgar baskısının onların köklerini kazıma tehdididir.

İlk bölümde göçün kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşeceği idrak edilir. İkinci bölümden itibaren yola çıkış başlar. Yirmi ve yirmi birinci bölümler göçün bittiği kısımdır. Ağırlıklı olarak göç süreci işlenmiştir. Kitapta göç izleği etrafında evden ayrılış, vatana kavuşma özlemi, aileyi kaybetmek, umut, heyecan, umutsuzluk, şüphe ve aşk duyguları yoğun bir şekilde sunulur. Göç yolcuları genellikle, kadınlar ve iri çocuklardan oluşur. Genç nüfusun savaşta olduğu vurgulanır. Erkekler genelde orta yaşlı veya yaşlı kimselerdir. Yolculuk boyunca kararları alan, koruyan, keşif yapan, düşmanla muhatap olanlar yine erkeklerdir. Kadın karakterlerle ilgili çok fazla ayrıntı verilmez. Romanın ana karakterlerinden Şevki Baba’nın eşi Saniye ve kızı Mesude bir de yolda torunları ölen Ayşe Nine ve Rasim’in annesi Elif Ana ile ilgili detaylar verilmiştir. Romandaki kadın ve erkek kahramanlar geleneğin taşıyıcısı ve aktarıcısı konumundadır. Romanda çocuklar ise genel olarak kadınlar gibi sessiz kahramanlardır. Tulça kafilesinin ardından köye yapılan baskında Ahmet isimli bir çocuk ölür. Göçte bulunan Kazım isimli bir çocuk da babasını öldüren komitacılardan birini kafasına taşla vurarak öldürür. Şevki Baba’nın oğlu Selim yol boyunca olgunlaşmasıyla, Rasim ve Mesude aşk bağlamında okuyucunun karşısına çıkarılır. Bütün kahramanlar yola çıkmadan önce kendi hâlinde, mutlu yaşayan köylülerken yolda kademe kademe savunma ve çarpışma gerçeği içinde gösterilir. Yolun zorlu şartları gereği küçük çocuklar ve kadınlar bile saldırı anında silaha sarılıp düşmana ateş edebiliyor hatta onları öldürebiliyorlardır.

Roman boyunca karakterlerin inişli çıkışlı ruh hâlleri ayrıntılı olarak anlatılır. Geri dönmek amaçlı çıktıkları yolculukta yolda yaşananlar, görülen manzaralar, derelerde çıplak ve tecavüze uğramış kadın cesetlerinin karşılına çıkması ve kışın çetinliği artık geri dönülmez bir yolculuk olduğunu hissettirir onlara. Ruh hâllerinde olan değişimler ve giderek yaşanan tükenmişlik olayların akışına bağlanır. Bunlara rağmen pes eden veya yoldan dönen hiçbir karakter yoktur. Genel anlamda vatana ve dinlerine bağlı kişilerdir. İki yüz yetmiş iki kişi olarak çıkan göç yolculuğu on kişiyle tamamlanır. Türlü zorluklara, açlığa, soğuğa, hastalığa ve tehdide göğüs germeyi başarabilen on kişi kahraman olarak yüceltilirken, ölenler şehit olarak addedilir. Türkler yolda karşılaştıkları yaya bir yolcuya düşman olduğunu sezdikleri hâlde az olan yiyeceklerinden hazırladıkları bir bohça uzatan gönlü bol kişiler olarak yansıtılır. Romanda düşmanı simgeleyenler Rus, Hristiyan ve Bulgar komitacılarıdır. Genel olarak yoldaki en büyük engeli oluşturan düşmanlar, sadece silahı olan savaşçılar değil, acımasız, alaycı, zalim, tedirgin eden ve tuzakçı kişi ve gruplar olarak tasvir edilirler. Kitapta hayvanlar da aynı kitap kahramanlarının durumuna yakın verilmiştir. Yolculuğun olmazsa olmaz kahramanlarından biri atlardır. Ot mevsimi geldiği hâlde o otları yiyemeden köyü terk edişleri, yol boyunca zayıflamaları, karınları doyunca canlanmaları, sonuna kadar direnmeleri, hatta Rasim'in tayının yolculukta olgunlaşıp, üstüne semer vurulan, binilen bir at haline gelmesi bile insanlarla paralel ilerler, atlar insanlarla özdeşleştirilir. Ayrıca Tulça kafilesinin göç yolculuğunu diğer göç edenlerden daha iyi geçirmelerini sağlayan atlardır. Bunun dışında leylekler, çeçe böcekleri bahsedilen diğer hayvanlardır.

Kitabın zamanı, 93 Harbi zamanlarını işaret eder. Göç öncesi, göç esnası ve göç sırası olarak üç bölüm hâlinde bir zaman vardır. 1877 tarihi göçe çıkış tarihidir. Baharda başlayan yolculuk kışın biter, bu da neredeyse bir yılın yolda geçtiğini gösterir. Mevsim olarak bahar ve kış kullanılır, yaz ve sonbahar mevsimleri sezdirilir. Günün gündüz saatleri hareketli, gece daha durgun görünür. Ayrılık anında çok hızlı, yolda değişken, kavuşmaya doğru daha çok yavaşlayan bir zaman görülür. Kitapta kullanılan mekânlar; özel isimleri dışında ev, köy, cami, kilise, köprü, yol, istasyondur. Özellikle “ocak” hem ateş yakılan ocak hem de evi simgeleyen ocak olarak kullanılır. Mekânlar açık ve kapalı özellikte olup genellikle nasıl tahrip edildikleri, terk edildikleriyle sunulur. Mekânlar roman kahramanlarının duygularını harekete geçiren bir özelliktedir.

Kitabın dil ve anlatımı oldukça sade, kelimeler ve cümleler gayet anlaşılırdır. Kitap okuma, anlama ve yorumlama açısından akıcıdır. Kahramanlardan bazıları Balkan şivesiyle konuşurlar. “A be bunlar bizim in-

sancıklarımız baksana! (s. 45), Ben gelirim Anadolu köyünden ve isterim gideyim Anadol köyüne... (s. 84)", Urun ha! Urun ha! (s. 242) gibi cümleler buna örnek verilebilir. Bir de "Rus" kelimesi roman kahramanlarının dilinde hep "Urus" şeklinde yer alır. Kitaba da adını veren ve aksi olursa silinip gideceklerine, yok olacaklarına alamet olan "Ocağımız Sönmesin" cümlesi sürekli vurgulanır. Bu cümle göç yolculuğundakiler için umut verici, direnç arttırıcı, amaç için onları kamçılaman âdeta sihirli bir cümledir. Bunun için de Kırım'dan beri sönmeyen ocaklarının közünü yanlarında taşırlar. Zaman zaman "Su uyur, düşman uyumaz (s. 51)., Her gecenin bir sabahı vardır (s. 146). Kendini kusursuz saymak gururu, günahların en büyüğüdür (s. 232). gibi atasözleri kullanılır. Detaylı ve çarpıcı anlatım, betimlemelerin kuvveti okuyucunun romanın içine daha kolay girmesine imkân verir niteliktedir.

Göçün ne çok zor bir iş olduğu, evden ayrılışın dayanılmaz sancuları tarihi gerçeklik içinde aktarılır. Saygı, tedbir, namus, iman, vatan, bölüşmek, paylaşmak, hastaya yardım gibi kavramlar; ne şartta olursa olsun esas amaçtan sapılmaması gerektiği, en umutsuz anlarda bile isyana yer olmadığı, inancın tam olduğunda maksuda erilebileceği ve aşk uğruna, ocakların sönmemesi uğruna insanoğlunun neler yapabilecek güçte olduğu gibi düşünceler yüceltilir. İhanet, düşmanlık, tuzak, zorunluluk gibi kavramlar çoğu yerde eleştirilir.

Kitap, anlatımı sayesinde Tulça halkıyla beraber yolculuğa çıkar gibi, onlarla yürür, onlarla öküz arabalarının üstünde sallana sallana gider gibi, üşüdüklerinde üşür, acıktıklarında acıkır, kayıplarında oradaymış gibi bir his yaratabilecek derinliktedir. "İnsanlar neden evlerini bırakıp gider?" sorusuna cevap verir özelliklerde bir kitap olan *Ocağımız Sönmesin*, göçe hazırlık ve göç sonrasıyla ilgili kısmının kısa tutulması sebebiyle o kısımlarla ilgili zihinde bir boşluk bırakmaktadır. Kitabın arka kapağında veya girişinde yazarla ilgili bilgi verilmesi uygun olacaktır. Çünkü kitabın anlaşılması veya yazar ve kitap arasındaki bağın sezilebilmesi için bu bilgiler gerekebilir.